

Joanna Madalińska-Michalak

Przewodnicząca Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego

ORCID: 0000-0001-9980-6597

**X Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny
„Pedagogika i edukacja wobec kryzysu
zaufania, wspólnotowości i autonomii”
Warszawa, 18–20.09.2019 r.**

Kontakt:	Joanna Madalińska-Michalak
Jak cytować:	Madalińska-Michalak, J. (2019). X Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny „Pedagogika i edukacja wobec kryzysu zaufania, wspólnotowości i autonomii” Warszawa, 18–20.09.2019 r. Forum Oświatowe, 31(1), 169–176. https://doi.org/10.34862/fo.2019.1.11
How to cite:	Madalińska-Michalak, J. (2019). X Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny „Pedagogika i edukacja wobec kryzysu zaufania, wspólnotowości i autonomii” Warszawa, 18–20.09.2019 r. Forum Oświatowe, 31(1), 169–176. https://doi.org/10.34862/fo.2019.1.11

W dniach 18–20 września 2019 r. odbył się X Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny w Warszawie. Został on zorganizowany przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego we współpracy z Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego i Akademią Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Partnerem wydarzenia było miasto stołeczne Warszawa.

Zjazd obradował pod hasłem: „Pedagogika i edukacja wobec kryzysu zaufania, wspólnotowości i autonomii” i – podobnie jak poprzednie Zjazdy – stanowił forum wymiany myśli naukowej oraz współdziałania ludzi nauki i oświaty. Zjazd umożliwił czynny udział przedstawicielom wszystkich subdyscyplin pedagogicznych i nauk pokrewnych pedagogice oraz stworzył szanse spotkania i poznania znanych teoretyków i praktyków edukacji. Konstruując główny temat Zjazdu „Pedagogika i edukacja wobec kryzysu zaufania, wspólnotowości i autonomii”, zaproponowano podjęcie refleksji nad wyzwaniem, jakie stoją przed pedagogiką i edukacją w zmieniającym się świecie politycznym, ekonomicznym, kulturowym i społecznym Polski oraz nowe spojrzenie na problematykę zaufania, wspólnotowości i autonomii, zwłaszcza w kontekście pojawiających się kryzysów i konfliktów w coraz bardziej złożonej współczesności.

Dla dobrej organizacji Zjazdu zarówno od strony merytorycznej, jak i organizacyjnej powołano Komitet Naukowy, Komitet Programowy i Komitet Organizacyjny.

Komitet Naukowy Zjazdu tworzyli: prof. dr hab. Stefan M. Kwiatkowski, prof. dr hab. Zbigniew Kwieciński, prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak, prof. dr hab. Bogusław Śliwerski i prof. dr hab. Anna Wiłkomirska. W skład Komitetu Programowego weszli: prof. dr hab. Maria Czerepaniak-Walczak, przewodnicząca, dr hab. Joanna Ostrouch-Kamińska, prof. UW-M, wiceprzewodnicząca, oraz osoby odpowiedzialne za prace poszczególnych sekcji – obszarów problemowych, a byli to: prof. dr hab. Bogusław Śliwerski, prof. dr hab. Mirosław J. Szymański, prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak, dr hab. Piotr Kostyło, prof. UKW, prof. dr hab. Agnieszka Cybał-Michalska, prof. dr hab. Maria Kolankiewicz, prof. dr hab. Ewa Ogrodzka-Mazur, prof. dr hab. Stefan M. Kwiatkowski, prof. dr hab. Magdalena Piorunek, prof. dr hab. Anna Wiłkomirska, prof. dr hab. Zbyszko Melosik, prof. dr hab. Krzysztof Rubacha i prof. dr hab. Dariusz Kubinowski.

Zjazd odbył się dzięki jego sprawnej organizacji – na czele Komitetu Organizacyjnego stała prof. dr hab. Anna Wiłkomirska. W skład Komitetu Organizacyjnego wchodziły: dr Marta Pietrusińska, dr Sylwia Galanciak, dr Dorota Jankowska, dr Halina Rotkiewicz, dr Katarzyna Białożył, dr Monika Gromadzka i mgr Anna Szewczyk.

X Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny został poprzedzony Akademią Młodych Naukowców Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Akademia stanowiła integralną część Zjazdu. Jej obrady odbyły się 17 września 2019 r. w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.

Uczestnikami Akademii Młodych Naukowców byli adepci pedagogiki z polskich ośrodków naukowych m.in.: Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Warszawie, Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej. Obok uczestników z Polski udział wzięli także przedstawiciele Letniej Szkoły UNESCO, wśród której znaleźli się naukowcy z Indii, Albanii, Federacji Rosyjskiej, Argentyny, Republiki Mołdawii, Nigerii, Kanady, Stanów Zjednoczonych, Ukrainy, Turcji oraz Szwajcarii.

Wykłady plenarne wygłosili: prof. dr hab. Bogusław Śliwerski z Uniwersytetu Łódzkiego, prof. dr hab. Ingrid Gogolin z Uniwersytetu w Hamburgu oraz prof. dr hab. Mirosława Nowak-Dziemianowicz z Uniwersytetu Opolskiego. Podczas obrad Akademii Młodych Naukowców odbyły się także dwa warsztaty metodologiczne z zakresu badań jakościowych i pisarstwa naukowego. Warsztaty pt. “Doing Educational Research” poprowadził prof. Conor Galvin z University College Dublin, drugi warsztat, nt. “Czy istnieje związek między jakością badań naukowych a bibliometryczną wartością czasopism – studium przypadku”, został poprowadzony przez dr. hab. Grzegorza Szumskiego, prof. UW. Podczas warsztatów uczestnicy mieli możliwość wzbogacenia warsztatu pisarskiego, otrzymali cenne wskazówki i rady praktyczne, jak prawidłowo prowadzić badania oraz jak pisać publikacje naukowe i jakich błędów unikać. W ramach obrad Akademii młodzi naukowcy mieli możliwość podzielenia się wynikami swoich badań. W sumie obradowało 5 sekcji tematycznych, które odbyły się w języku polskim (3 sekcje) i angielskim (2 sekcje).

Akademia Młodych Naukowców odbyła się dzięki pomysłowi i staraniom Pani Profesor Joanny Madalińskiej-Michalak. Akademia okazała się niezwykle udaną inicjatywą, którą warto rozwijać. Z pewnością stała się platformą wymiany doświadczeń, inspiracji autorytetów i wzajemnego uczenia się. To miejsce dla młodych naukowców, którzy chcieli umocnić i rozwijać swoje kompetencje badawcze, stawać się badaczami otwartymi na problemy, które warto i należy rozwiązywać.

W ramach X Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego przewidziano prezentacje w różnych formach. Zgodnie z tradycją Zjazdów zaproponowano wykłady plenarne, sesje tematyczne i sesję posterową oraz wprowadzono, jako nową formę debaty zjaz-

dowej – symposium specjalne¹. W sumie odbyło się 13 wykładów plenarnych, w tym 3 wykłady jubileuszowe, obradowano podczas 7 sesji tematycznych i 8 sympozjów specjalnych. Została zrealizowana także jedna interaktywna sesja posterowa.

Pierwszego dnia Zjazdu wykłady jubileuszowe mieli: prof. dr hab. Zbigniew Kwieciński: *Wleczemy za sobą ogon nieprzezwyciężonej przeszłości. Pierwsza dekada*, prof. dr hab. Bogusław Śliwerski: *Pedagogika (bez) zaufania* i prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak: *Odpowiedzialność za przyszłe pokolenia: edukacja do autonomii*.

Uczestnicy Zjazdu w trakcie drugiego i trzeciego dnia obrad mogli wysłuchać wykładów plenarnych, które odbyły się każdego dnia w dwóch równoległych sesjach. Wśród zaproszonych do wygłoszenia wykładów byli zarówno profesorowie, którzy aktywnie uczestniczyli w tworzeniu historii Ogólnopolskich Zjazdów Pedagogicznych, w tym profesorowie, którzy brali udział w I Ogólnopolskim Zjeździe Pedagogicznym w 1993 r., jak i przedstawiciele młodego pokolenia naukowców. I tak, w trakcie drugiego dnia Zjazdu swoje wykłady prowadzili: prof. dr hab. Zbyszko Melosik: *Książka jako 'złoty standard' w naukach humanistycznych i społecznych*, prof. dr hab. Tomasz Szkudlarek: *No Future. Drogi wyjścia, linie ucieczki i terażniejszość jako międzywojnie* oraz prof. dr hab. Stefan Michał Kwiatkowski: *Prognozowanie rozwoju systemu edukacji w kontekście wyzwań natury globalnej*, prof. dr hab. Tadeusz Pilch: *Mysł pedagogiczna i edukacja wobec anomii, bierności obywatelskiej, dysfunkcyjności władzy i demokracji proceduralnej* i prof. nadzw. dr hab. Andrzej Maciej Kaniowski: *Autonomia wyzwaniem dla naszej edukacji*.

W trzecim dniu Zjazdu wykłady mieli: prof. dr hab. Iwona Chrzanowska – *O czym się nie mówi w kontekście edukacji włączającej – perspektywa (nie tylko) pedagogiki specjalnej*, dr hab. Roman Dolata, prof. UW – *Czy genetyka zachowania trafnie szacuje wpływ szkoły na osiągnięcia szkolne, czyli o nieoczekiwanym pożytku poznawczym z gimnazjalnego eksperymentu*, dr hab. Anna Sajdak-Burska – *Budowanie kultury zaufania i wspólnotowości w edukacji akademickiej* oraz prof. dr hab. Teresa Hejnicka-Bezwińska – *Pamięć i tradycja w przezwyciężaniu kryzysu zaufania i wspólnotowości w praktyce edukacyjnej* i prof. dr hab. Ryszard Maciej Łukaszewicz – *Edukacja wobec kryzysu zaufania, wspólnotowości i autonomii – która i jaka edukacja?*

Każdemu z wykładów towarzyszyła dyskusja z udziałem uczestników Zjazdu. W ramach dyskusji stawiano nie tylko pytania służące poszerzeniu spektrum treści wykładów, ale też wskazywano na kolejne problemy związane z przedstawionymi zagadnieniami.

Uczestnicy X Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego obradowali w 7 sekcjach problemowych, które pracowały symultanicznie w dwu, a nawet w trzech grupach. Zgodnie z tradycją dotychczasowych Zjazdów pracą każdej z Sekcji kierowały dwie osoby. Uczestnicy Zjazdu mieli możliwość wygłoszenia swoich referatów czy wysłu-

¹ W trakcie prac nad Zjazdem staraliśmy się wyjść naprzeciw potrzebom środowiska pedagogicznego i zaproponowaliśmy zgłaszanie tematów przez grupy naukowców, przynajmniej z trzech różnych ośrodków naukowych, prowadzących wspólne badania, których problematyka dotyczyła problemów szczełowych, wykraczających tematycznie poza proponowane Sekcje.

chania wystąpień swoich koleżanek i kolegów w następujących Sekcjach tematycznych:

1. „Polityka edukacyjna, szkoła, instytucje edukacyjne” – Sekcji przewodniczyli: prof. dr hab. Bogusław Śliwerski, prof. dr hab. Mirosław J. Szymański;
2. „Nauczyciel” – Sekcji przewodniczyli: prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak, dr hab. Piotr Kostyło, prof. UKW;
3. „Młodzież, uczeń, student, słuchacz” – Sekcji przewodniczyli: prof. dr hab. Maria Czerepaniak-Walczak, prof. dr hab. Agnieszka Cybal-Michalska;
4. „Rodzina, dziecko, opieka, instytucje wychowania – Sekcji przewodniczyli: dr hab. Maria Kolankiewicz, prof. dr hab. Ewa Ogrodzka-Mazur;
5. „Rynek pracy, rozwój zawodowy, oczekiwania pracodawców” – Sekcji przewodniczyli: prof. dr hab. Stefan Kwiatkowski, prof. dr hab. Magdalena Piornik;
6. „Środowisko globalne, środowisko lokalne, relacje społeczne, grupy społeczne, media, migracje” – Sekcji przewodniczyli: prof. dr hab. Anna Wiłkomirska, prof. dr hab. Zbyszko Melosik;
7. „Metodologia badań humanistycznych i społecznych” – Sekcji przewodniczyli: prof. dr hab. Krzysztof Rubacha, prof. dr hab. Dariusz Kubinowski.

W ramach Zjazdu zaprezentowano referaty w 8 Sympojach Specjalnych, które zostały poświęcone następującej tematyce:

1. Zdolności i twórczość. Problemy, koncepcje, perspektywy.
2. Pedagogika specjalna w rozpoznawaniu triady teoretyczno-empirycznej: osoba – rodzina – społeczeństwo.
3. Dziedzictwo idei i dramat losów czołowych postaci pedagogiki polskiej w XX wieku: historia, analiza i krytyka więzi i pęknięć międzypokoleniowych.
4. Zaufanie i wspólnotowość w pracy nauczycieli.
5. Wiedza na temat poradnictwa na studiach pedagogicznych. W poszukiwaniu remedium na problemy współczesnego świata.
6. Tożsamość pedagogiki medialnej. Perspektywy, wyzwania, zadania.
7. Polsko-ukraiński dyskurs naukowy o pedagogice pracy i andragogice.
8. (Nie)bezpieczeństwo ontologiczne. Człowiek współczesny w matni znaczeń, zagrożeń i symboli.

Rozpoznawanie i docenianie zasług osób, którzy wyrastają ponad nas, których praca przyczynia się w sposób znaczący do rozwoju wiedzy naukowej i sprzyja osiągnięciu w szczególności wyróżniający się sposób celów, jakie stawia przed sobą Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, to niezmiernie ważny aspekt działania Towarzystwa. W trakcie pierwszego dnia Zjazdu zostało wręczone wyróżnienie, jakim jest Medal Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Wśród wyróżnionych znaleźli się:

1. Prof. dr hab. Maria Czerepaniak-Walczak
2. Prof. nadzw. dr hab. Bogusława Dorota Gołębnik
3. Prof. dr hab. Teresa Hejnicka-Bezwińska
4. Prof. dr hab. Henryka Kwiatkowska
5. Prof. dr hab. Zbyszko Melosik

6. Prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz
7. Prof. dr hab. Joanna Rutkowiak
8. Prof. dr hab. Tomasz Szkudlarek
9. Prof. dr hab. Bogusław Śliwerski
10. Prof. dr hab. Irena Wojnar.

Medal został także przyznany Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.

Polskie Towarzystwo Pedagogiczne organizuje konkurs na wybitną monografię naukową z zakresu nauk pedagogicznych lub nauk pokrewnych. Podczas Zjazdu uroczyste ogłoszono wyniki tego konkursu za lata 2018–2019. I tak, w roku 2019 została wyróżniona książka *Praca zawodowa – życie osobiste. Dysonans czy synergia?* autorstwa prof. ucz. dr hab. Renaty Tomaszewskiej-Lipiec z Katedry Pedagogiki Pracy i Andragogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W roku 2018 została zaś wyróżniona monografia *Pod każdym względem szlachetne ci dają wychowanie. Studia z dziejów wychowania szlachty w epoce staropolskiej* autorstwa prof. dr hab. Doroty Żołędź-Strzelczyk z Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Osoby wyróżnione otrzymały dyplomy.

Polskie Towarzystwo Pedagogiczne organizuje także konkurs na wyróżniającą się rozprawę doktorską². Za najlepsze rozprawy w V konkursie PTP – w roku 2019 – uznano dwie dysertacje:

- 1) dr Małgorzaty Czerwiec *Kształtowanie etosu zaufania w szkole. Studium socjopedagogiczne*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Zbigniewa Kwiecińskiego. Rozprawa została obroniona z wyróżnieniem na Wydziale Nauk Pedagogicznych Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu w roku 2018 i została uznana za najlepszą rozprawę w konkursie Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na wyróżniające się rozprawy doktorskie z zakresu pedagogiki i nauk z nią współpracujących;
- 2) dra Kamila Pietrowiaka *Świat po omacku. Społeczne i kulturowe ramy relacji, praktyk i odczuć osób niewidomych*, napisana pod kierunkiem prof. UW r. dra hab. Eugeniusza Kłoska i promotora pomocniczego dra Tarczycjusza Bulińskiego. Rozprawa została obroniona z wyróżnieniem w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego w 2018 r. i uznana za najlepszą rozprawę w konkursie Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na wyróżniające się rozprawy doktorskie z zakresu pedagogiki i nauk z nią współpracujących.

Wyróżnieni zostali nagrodzeni i jednocześnie przypomniano, że w IV konkursie zwyciężyła rozprawa dr Katarzyny Grzesiak-Bramańskiej: *Doświadczanie sukcesu*

---

2 Konkurs został pierwszy raz ogłoszony w roku 2016. Do konkursu mogą być zgłaszane monografie z zakresu nauk pedagogicznych lub nauk pokrewnych, mające istotny wpływ na rozwój polskiej myśli pedagogicznej. Zgłoszeń mogą dokonywać zarówno rady wydziałów szkół wyższych, jak i oddziały Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Wyróżnienie przyznaje Kapituła składająca się z pięciu członków Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego powoływanych co roku przez Prezydium Zarządu Głównego Towarzystwa.

w nauce przez studentów studiów doktoranckich, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Urszuli Ostrowskiej i obroniona z wyróżnieniem na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w roku 2017.

Po uroczystościach związanych z wręczeniem wyróżnień uczestnicy Zjazdu mieli możliwość wzięcia udziału w autorskim spektaklu *Mury I* i *Mury II*, który został przedstawiony przez młodzież z I Liceum Ogólnokształcącego im. Kazimierza Wielkiego w Zduńskiej Woli. Mądry i odważny głos młodzieży licealnej na temat polskiej szkoły, relacji z dorosłymi i ich sytuacji w szkole oraz poza nią wybrzmiał niezwykle dobitnie i stał się materiałem do przemyśleń i analiz dla uczestników zjazdu. Pasja i silne zaangażowanie młodzieży w przygotowanie spektaklu świadczą o wrażliwości, wnikliwości obserwacji i poczuciu odpowiedzialności młodych ludzi. Szczególne słowa uznania należą się pani Annie Szulc, pani Anicie Tosik i panu Piotrowi Paszkiewiczowi. Nauczyciele ci nie szczędzili czasu i wysiłku, by być z młodzieżą w czasie ich występu i dopilnować wszelkich spraw związanych z ich podróżą do Warszawy.

Zjazd, jak pokazały jego obrady i podsumowanie, które odbyło się na zakończenie Zjazdu, stał się wydarzeniem o szczególnej randze – był spotkaniem uczonych, przed którymi stoją niezwykle ważne zadania, jakimi są chociażby:

- » budowanie naukowych podstaw rozwiązywania problemów ważnych dla pedagogiki,
- » uczestniczenie w umacnianiu intelektualnej debaty nad pedagogiką i jej statusem, nad prowadzonymi w jej obrębie badaniami,
- » rozwijanie wiedzy o edukacji i wzmacnianie praktyki edukacyjnej, wspieranie rozwoju edukacji – edukacji sprzyjającej autonomii i uspołecznieniu, samodzielności myślenia i zdolności do współdziałania.

Zjazd stanowił wyjątkową wręcz okazję do poważnej debaty, do refleksyjnego i odpowiedzialnego rozprawiania ze sobą o pedagogice i edukacji, o roli pedagogów we współczesnym, złożonym świecie, z pełną świadomością pojawiających się różnic w podejściu do rozmaitych spraw dotyczących kondycji pedagogiki i edukacji w Polsce, zarysowujących się kontrowersji i odmiennych stanowisk.

Zjazd z pewnością sprzyjał integracji środowiska pedagogicznego, otwarciu się na różne środowiska oraz współpracy z nimi, tak by Zjazd był forum wymiany myśli pomiędzy pedagogami i praktykami, naukowcami, doktorantami i studentami z różnych grup wiekowych, przedstawicielami różnych dyscyplin, subdyscyplin, ośrodków naukowo-badawczych, a także z reprezentantami różnych podejść naukowych. Zjazd był także wyjątkową okazją do pokazania dorobku naukowego środowiska, które podjęło się współorganizacji Zjazdu, oraz okazał się doskonałą przestrzenią dla głosu pedagogów w debacie publicznej – uczestnicy Zjazdu przyjęli Stanowisko wobec następstw zmian w oświacie. Stanowisko zgromadzonych na X Ogólnopolskim Zjeździe Pedagogicznym zostało skierowane do najwyższych władz Rzeczypospolitej Polskiej: Prezydenta, Parlamentu i Rządu z apelem o podjęcie działań uzdrawiających polską oświatę.

Podziękowania należą się wszystkim uczestnikom Zjazdu i całemu środowisku pedagogicznemu. Tak jak podczas poprzednich edycji zjazdów wszyscy wykazali się nie tylko zaangażowaniem, ale ogromnym oddaniem sprawom polskiej pedagogiki. Rozumne podejście do komplikowanych wzrastającym tempem przemian ekonomicznych i społecznych pozwala lepiej rozumieć sytuację nie tylko nauk pedagogicznych, ale także poszczególnych szkół i placówek edukacyjnych, pracujących w nich nauczycieli oraz wszystkich osób i podmiotów z edukacją związanych. Uczestnicy Zjazdu wielokrotnie podkreślali nie tylko ogromne zaangażowanie tego środowiska w adaptowanie nowoczesnej myśli pedagogicznej do praktyki szkolnej, ale także korzystanie z doświadczeń i wzorców wypracowanych w innych państwach. Wielokrotnie także kierowali słowa podziękowań do szkół i nauczycieli za ich bezinteresowny udział w realizowanych przy ich udziale badaniach pedagogicznych.

W tym miejscu chciałabym także serdecznie podziękować Pani Profesor Annie Wilkomirskiej i Prof. Stefanowi Kwiatkowskiemu, przewodniczącym Zjazdu, za pracę, którą włożyli w koordynację działań na rzecz organizacji Zjazdu, za ich osobiste zaangażowanie i poświęcony czas, by wszystkim nam się dobrze obradowało w Warszawie. Bez pracy przewodniczących Zjazdu, bez pracy Komitetu Naukowego, Komitetu Programowego i Komitetu Organizacyjnego Zjazdu założone przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego idee, by Zjazd sprzyjał podkreśleniu roli i znaczenia wiedzy pedagogicznej wobec wyzwań w wybranych obszarach życia społecznego, a także wkładu pedagogiki do wiedzy międzydyscyplinarnej, nie mogłyby się ziścić.

